

“Espanya, o l'Estat espanyol en el seu conjunt, ha passat a representar el que per a altres representa la Unió Europea o l'Organització Mundial del Comerç: una entitat hostil responsable de tots els mals socials i polítics.”

D56

canvi socioeconòmic, sí que es pot mobilitzar amb èxit en altres camps. En general, la mobilització catalana no ha estat una resposta a la globalització ni s'hi ha oposat. Tampoc no ha estat un moviment contra el projecte d'integració europea. No obstant això, sí que s'estableixen paral·lelismes entre algunes de les temàtiques visibles en el moviment català i altres moviments polítics i populistes disposats a reclamar la sobirania nacional. Espanya, o l'Estat espanyol en el seu conjunt, ha passat a representar el que per a altres representa la Unió Europea o l'Organització Mundial del Comerç: una entitat hostil responsable de tots els mals socials i polítics.

La crisi econòmica del 2008 ha fet reviure una tesi clàssica dels anys setanta: el colonialisme intern. Segons aquesta teoria, les minories dins d'un Estat estan subjectes a explotació econòmica per part de l'Estat central.⁷ Flandes, el nord d'Itàlia i Catalunya s'han oposat cada vegada amb més insistència al model d'Estat extractiu que es considera que explota les regions pròsperes i en trasllada la riquesa a altres parts del país, més malbaratadores i dependents: Valònia, Sicília, Andalusia. Això ha provocat que la ciutadania adopti cada vegada més una cultura de la culpa. Així, s'ha constatat l'aparició de “sants i pecadors” en el marc de la crisi econòmica.⁸ Veiem aquí expressats trops similars sobre uns Estats italià i espanyol malbaratadors, que es considera que afavoreixen directament les regions del sud, més pobres.⁹ Les regions més pobres donen un clar suport a l'Estat perquè continuï protegint la política de redistribució. El partit socialista espanyol, el PSOE, ha sofert una profunda crisi política des del 2008, i només ha conservat un suport important a les regions més pobres d'Andalusia i Extremadura. Aquestes regions han encapçalat la mobilització contra qualsevol possible qüestio-

nament del conveni econòmic establert al voltant de la redistribució, i han actuat d'acord amb els seus interessos econòmics, igual que Catalunya. Des del final dels anys setanta, el model d'Estat espanyol ha viscut un cert nivell de tensió permanent entre el centre i la perifèria. Aquesta tensió, en la major part, s'ha pogut contenir. Ara bé, la crisi econòmica n'ha canviat els paràmetres. Ara, Espanya viu una fusió total del descontentament econòmic i de la crisi política i territorial. Atesa la distribució dels recursos que trobem dins l'Estat, no hi ha a la vista una solució fàcil per a aquestes crisis múltiples •

- 1 Mair, P. (2013). *Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy*, Londres: Verso.
- 2 Streeck, W. (2014). *Buying Time: The Delayed Crisis of Democratic Capitalism*, Londres: Verso.
- 3 Teeple, G. (2000). *Globalization and the Decline of Social Reform: Into the Twenty-First Century*, Aurora: Garamond Press, pàg. 110-12.
- 4 Streeck, W. i Schäfer, A. (2013). *Politics in the Age of Austerity*, Londres: Polity Press.
- 5 Leet, M. (2004). *Aftereffects of Knowledge in Modernity: Politics, Aesthetics, and Individuality*, Albany: State University of New York Press, pàg. 54-56.
- 6 Gans, C. (2003). *The Limits of Nationalism*, Cambridge: Cambridge University Press, pàg. 44.
- 7 Hechter, M. (1975). *Internal Colonialism. The Celtic Fringe in British National Development 1536-1966*, Londres: Routledge.
- 8 Dyson, K. (2014). *States, Debt, and Power: 'Saints' and 'Sinners' in European History and Integration*, Oxford: Oxford University Press.
- 9 Huysseune, M. (2003). “A Nation Confronting a Secessionist Claim: Italy and the Lega Nord”, a Bruno Coppieters i Richard Sakwa (ed.), *Contextualizing Secession: Normative Studies in Comparative Perspective*, Oxford: Oxford University Press, pàg. 22-48.

EL CANVI DE RASANT DEL CATALANISME: DEL GRADUALISME A L'AUTODETERMINACIÓ*

(AMB PERMÍS DEL DRET A DECIDIR)

* Article revistat al novembre de 2017

1. L'evolució del catalanisme fins a la reforma estatutària de 2006 i l'emergència del dret a decidir sobre el futur polític de Catalunya

Amb l'aprovació, el 27 d'octubre de 2017, de la resolució que al Parlament de Catalunya declarà la constitució de «la república catalana, com a Estat independent i sobirà, de dret, democràtic i social» i l'inici del «procés constituent, democràtic, de base ciutadana, transversal, participatiu i vinculant»,¹ es tancà l'anomenat “procés” per a l'exercici del dret a decidir a Catalunya, motor ideològic i social dominant de bona part del catalanisme polític des de la sentència del Tribunal Constitucional (TC) sobre l'Estatut de 2006 (STC 31/2010).

Aquest fet ha conclòs també el llarg període de «normalitat» institucional de l'autogovern des de 1978 i ha obert, a més, un període de mesures excepcionals de resultats difícils de predir: la intervenció de l'autonomia per la via coercitiva de l'art. 155 de la Constitució (CE); la destitució del Govern de la Generalitat en ple i la convocatòria d'eleccions per al 21 de desembre de 2017, junt amb les accions de la Fiscalia contra els màxims dirigents de les entitats sobiranistes Òmnium i ANC, tots el membres del Govern i part de la Mesa del Parlament, que ha acabat amb l'empresonament de part dels membres del Govern i de la presidenta del Parlament, i el refugi a Brussel·les del president de la Generalitat i altres quatre membres del seu Executiu.

Els fets relatats i la incertesa sobre l'esdevenidor més immediat suposen un canvi de rasant en la trajectòria del catalanisme, que, des de la seva aparició, en el darrer terç del segle XIX, havia estat informat d'una voluntat essen-

Joan Ridao. Doctor en Ciència Política i de l'Administració i llicenciat en Dret. Professor titular i agregat acreditat de Dret Constitucional. Professor associat de Dret Constitucional de la Universitat de Barcelona. Lletrat del Parlament de Catalunya. Jridao@ub.edu / www.ridao.cat / @Joanridao

cialment regeneracionista, modernitzadora d'un Estat arcaïtzant i aïllacionista, l'espanyol, plantejada de forma gradualista. No obstant això, la potencialitat de singularització que va semblar inspirar el disseny primari de l'Estat autònom en la Transició, ben aviat es van esvaïr amb la generalització del fet autònom i, sobretot, amb l'arrelament de la teoria de la *igualació* per dalt per a totes les Comunitats no forals, impulsada primer pel socialisme espanyol i després assumida amb caràcter habitual.

El recorregut de la via de reconstrucció nacional que representà l'Estatut de 1979 aviat es va mostrar limitat. Les darreres legislatures d'hegemonia del nacionalisme català liberal-conservador de la coalició Convergència i Unió (la V i la VI) van constatar l'alentiment dels traspassos previstos estatutàriament, la creixent administrativització de l'autonomia política i el fracàs de diferents temptatives de millora de la qualitat de l'autogovern.²

La nova proposta estatutària per a Catalunya impulsada pel primer Govern de les esquerres a Catalunya (2003-2006), especialment la continguda en el projecte aprovat al Parlament (30 de setembre de 2015), es configurà com una oferta a Espanya d'un pacte per assolir el màxim desenvolupament de l'autogovern dins dels límits constitucionals, una oferta per tal de superar la *conllevaria* orteguiana i establir les bases d'una nova convivència. La substancial alteració de la proposta original en el seu tràmit a les Corts (quasi dues terceres parts dels articles i disposicions van ser modificats) emparada pel pacte entre Artur Mas (CiU) i l'aleshores president del Govern de l'Estat, Rodríguez Zapatero (PSOE),³ va acabar desmarcant ERC del resultat final, amb la seva expulsió del primer Govern tripartit i la finalització anticipada de la legislatura, immedi-

D57

atament després del referèndum de ratificació del text aprovat a les Corts Generals (18 de juny de 2006).

El fracàs de la reforma estatutària, marcat per l'STC 31/2010, va obrir dubtes, després de tres dècades de gradualisme i periòdics moments de tensió identitària, sobre l'apriorisme que la força política nacionalista hegemònica havia de manejar els fils de la queixa però mai creuar determinades línies vermelles. El rebuig majoritari dels partits catalanistes a l'infeliç desenllaç i la protesta massiva en forma de manifestació el 10 de juliol de 2010 menava Catalunya novament a la casella de sortida, a un escenari d'empat infinit. Es generà un sentiment col·lectiu a cavall entre la ràbia i la frustració que, després de l'ascens del PP al poder a Espanya (2011), catapultà a la centralitat de la discussió política el debat del dret a decidir el futur polític de Catalunya a les urnes i, eventualment, també que aquest fos la secessió de l'Estat espanyol.

2. El concepte (superat?) del dret a decidir i els intents d'exercir-lo a Catalunya per vies legals

El debat sobre el futur polític de Catalunya en clau sobiranista fou condicionat en un primer moment pel concepte del «dret a decidir», que remet al dret dels ciutadans a ser consultats sobre el propi futur polític. Evidentment, el dret a decidir guarda una explícita relació amb el dret d'autodeterminació dels pobles. L'apel·lació a aquest darrer compta amb diversos precedents en decisions del Parlament.⁵ Ara bé, el sentit del dret a decidir és més ampli que l'autodeterminació i engloba un espectre heterogeni de qüestions que es poden posar a consulta.

De fet, és en el dret internacional a on cal trobar la seva fonamentació més clara, concreta-

ment a l'Opinió Consultiva que la Cort Suprema del Canadà va emetre el 20 d'agost de 1998, sobre el dret a la secessió del Quebec, amb posterioritat al segon referèndum sobre la qüestió celebrat a la província canadenca.⁶ En essència, el seu raonament és que, malgrat constatar que el dret a la secessió no es trobava emparat ni pel dret internacional ni tampoc per l'ordenament constitucional intern, les dues consultes quebequeses en aquest sentit eren expressió de principis constitucionals i universals com el principi democràtic. De manera que, si el resultat d'una consulta sobre el particular expressava una opinió ciutadana de forma certa i clara, era susceptible de produir efectes jurídics, entre ells, l'inici d'una negociació política sobre la reforma constitucional per fer efectiva la secessió.⁷ Alhora, el mateix principi democràtic invocat a l'Opinió confirma que les minories territorials no poden imposar la seva voluntat perquè es reformi la Constitució d'acord amb les seves aspiracions. És a dir, que de la voluntat independentista clarament constatada es derivaria, en el seu cas, l'obligació de la resta de membres de la Federació de negociar els termes en què es pot produir tal secessió o les variants que es puguin introduir sobre la integració del territori a l'Estat.

El que es proposava, doncs, amb el dret a decidir és l'aplicació d'un delicat equilibri entre legalitat i legitimitat en un Estat de Dret. Per a això, cal reconèixer el caràcter instrumental de la Constitució i el seu sotmetiment a la voluntat popular, de manera que calgui buscar vies interpretatives que canalitzin aquesta voluntat dins d'un marc constitucional, com l'espanyol, que no preveu expressament l'eventualitat d'una secessió, però sí el dret fonamental de participació (art. 23 CE).

La Comissió Assessora per la Transició Nacional (CATN) va compilar, en el seu informe

«La consulta sobre el futur polític de Catalunya» (2013), fins a cinc vies per a la convocatòria legal d'una consulta a Catalunya,⁸ sistemàticament rebutjades per l'Estat, directament per part del Govern o mitjançant els pronunciaments adversos del TC. Tanmateix, el més frustrant per als partidaris del dret a decidir no fou tant la constatació del fracàs dels seus plantejaments dins la legalitat com l'absoluta indisposició del Govern de l'Estat a plantejar qualsevol alternativa a través d'una negociació o diàleg formal.

3. L'autodeterminació, el procés constituent i la resposta punitiva de l'Estat

La primera resolució del Parlament de la XI legislatura resultant de les eleccions de setembre de 2015⁹ mostrà la ferma determinació dels grups que integraven la majoria independentista per tal d'iniciar un procés constituent de l'Estat català. Amb posterioritat, aquest plantejament reprengué la convocatòria d'un referèndum previ, negociat amb l'Estat espanyol o, si això es confirmava impossible, decidit de forma unilateral.

De la seva banda, l'estratègia del Govern de l'Estat ha estat, des dels inicis, la judicialització del conflicte polític, a nivell constitucional i penal, sense descartar l'adopció de mesures excepcionals com l'aplicació de l'art. 155 CE. En aquest sentit, la reforma *ad casum* de la Llei Orgànica del TC (Llei Orgànica 15/2015) serví per reforçar els instruments executius al seu abast per instar el compliment de les sentències per la via de donar trasllat dels eventuais incompliments a la justícia penal i la probable suspensió de càrrecs i imposició de multes coercitives, en un context en què la instrumentalització de l'alt tribunal el va dur a forjar una doctrina *ad hoc* per al cas català, a partir de l'STC 42/2014

El més frustrant per als partidaris del dret a decidir no fou tant la constatació del fracàs dels seus plantejaments dins la legalitat com l'absoluta indisposició del Govern de l'Estat a plantejar qualsevol alternativa a través d'una negociació o diàleg formal.”

i 259/2015, en base a la unitat del subjecte de la sobirania i l'atribució d'eficàcia jurídica als actes parlamentaris, amb insòlites inflexions doctrinals en ambdues matèries.

El plantejament de la part catalana, tanmateix, no deixa de presentar alguns punts que cal comentar amb un cert detall. La Llei 19/2017 del referèndum de Catalunya reafirmà la fonamentació del dret a decidir en el principi democràtic (arts 2 i 3), per bé que d'una forma substancialment diferent a la interpretació feta per la Cort Suprema del Canadà, atès que del seu resultat no es derivaria un procés negociador sobre la manera de donar compliment a la voluntat democràticament expressada, sinó que es contempla en la pròpia Llei (arts. 4.4 i 4.5): la declaració unilateral d'independència, si el nombre de vots dels partidaris de la independència és superior al dels contraris, o eleccions anticipades, en cas contrari.

D'altra banda, la forma de valorar el resultat de la consulta (art. 4.4) difereix dels criteris expressats per la Comissió de Venècia en el ja esmentat «Codi de bones pràctiques sobre referèndums» (2007), en el sentit d'exigir que en els referèndums de secessió, atesa la transcendència de la decisió a prendre, s'exigeixi específicament una participació mínima i una regla de majoria «clara», entenent que això vol dir superior al concepte habitual, encara que per als referèndums generals s'hagin prescrit altres regles.

El pronunciament del Tribunal Constitucional que declarà inconstitucional i nul·la la norma catalana (STC 114/2017, de 17 d'octubre)¹⁰ va centrar bona part de la seva argumentació en l'apel·lació que la norma catalana feia tant del dret internacional com del principi democràtic. Pel que fa al primer extrem, el TC nega que de la contraposició entre el dret internacional a l'autodeterminació i la CE es pugui derivar cap

“**Tot sembla apuntar que l'anterior partida del joc haurà de ser considerada, molt a pesar de les parts, com unes «taules», que no un empat, i per tant caldrà abordar les noves comtesses sobre plantejaments diferents.»**

fonament jurídic versemblant. És més, en relació al segon fonament, el fet d'haver fonamentat el procés per la independència en el principi democràtic i haver-lo prioritzat sobre el principi de legalitat, ha estat una de les raons bàsiques del conflicte constitucional. Això, en opinió del Govern espanyol i una part de la doctrina, constitueix un problema insalvable, perquè entenen que suposa relegar a un segon pla els fonaments de l'Estat de dret i la necessitat de vehicular els projectes polítics respectant el procediments constitucionals, per altra part inabastables des de Catalunya. És en aquest sentit que cal interpretar la lapidària afirmació del Tribunal referida al Parlament de Catalunya: «Un poder que niega expresamente el derecho se niega a sí mismo como autoridad merecedora de acatamiento» (STC 114/2017, fonament jurídic 5).

D'altra banda, en relació tant a la Llei catalana del referèndum com a la connexa Llei 20/2017, de 8 de setembre, de transitorietat jurídica i fundacional de la República, que hauria d'activar-se en el moment que el referèndum reflectís un suport majoritari al «sí» (anul·lada, també, per STC de 8 de novembre de 2017), l'alt tribunal retreu, de forma no del tot desencertada, que ambdues parteixen de la presumpció axiomàtica prèvia que el poble de Catalunya disposa de subjectivitat política de plena sobirania (art. 2 de la Llei catalana 19/2017), que és, precisament, un dels elements inherents exclusivament a la condició sobre la qual es pretén consultar a la població, això és, l'Estat independent. Certament, aquesta naturalesa es sotmet al referendament democràtic, de forma que si l'opinió popular fos contrària a la mateixa, ambdues normes quedarien sense efecte i el plantejament es retrotrauria fins a la posició constitucionalment admissible.

Arran de l'aprovació de les dues lleis citades, en sengles sessions parlamentàries turmentoses, el 6 i el 7 de setembre de 2017,¹¹ precedides d'una polèmica modificació del reglament de la Cambra catalana, el Govern de l'Estat va endurir la seva estratègia de judicialització per a respondre el desafiament del procés català, complementant les vies de recursos i incidents davant el TC i les querelles plantejades per la Fiscalia amb contundents actuacions policials o decisions executives que han posat en qüestió l'exercici de drets fonamentals com la llibertat d'expressió i el dret de reunió dels convocants del referèndum o fins i tot intervingut *de lege* l'escàs marge d'autonomia financera de la Generalitat,¹² en aquest cas amb un dubtosíssim suport jurídic. Com és conegut, aquestes actuacions s'han desenvolupat tant en el període previ a la realització del referèndum, amb inusitada i colpidora violència durant la jornada de l'1 d'octubre de 2017 i posteriorment, contra els òrgans directament encarregats de l'aplicació dels resultats de la consulta democràtica.

La situació en el moment de redactar aquestes notes és incerta. D'una banda, en relació amb les causes penals obertes contra els màxims representats del Govern de la Generalitat i de la seva Cambra parlamentària, cal recordar, proscriure el debat de les idees és, simplement, incompatible amb la democràcia. Tenir unes determinades idees polítiques, com ara propugnar la independència de Catalunya, no constitueix cap delictes en l'ordenament constitucional espanyol, sempre que no es prepari o defensi mitjançant una activitat que vulneri els principis democràtics o els drets fonamentals. Contraposar en termes delictius l'opció dels independentistes catalans amb la unitat d'Espanya (art. 2 CE) és

obertament contrari a la doctrina constitucional que declarà que «la primacia de la Constitución no debe confundirse con una exigencia de adhesión positiva a la norma fundamental, porque en nuestro ordenamiento constitucional no tiene cabida un modelo de “democracia militante”, esto es, un modelo en el que se imponga, no ya el respeto, sino la adhesión positiva al ordenamiento y, en primer lugar, a la Constitución» (STC 42/2014, fonament jurídic 4, opinió expressada abans en nombrosos pronunciaments).

Davant la imminent convocatòria electoral, el resultat final en termes polítics dependrà de quin sigui el plantejament de les diverses forces concurrents i, òbviament, dels resultats atorgats pel vot popular. En qualsevol cas, però, tot sembla apuntar que l'anterior partida del joc haurà de ser considerada, molt a pesar de les parts, com unes «taules», que no un empat, i per tant caldrà abordar les noves comtesses sobre plantejaments diferents •

- 1 Diari de Sessions del Parlament de Catalunya, Ple (DSPC-P) XI legislatura, núm. 85, 27.11.2017, p. 28. Disponible a: <https://www.parlament.cat/document/dspcp/238145.pdf> [Consultat el 10.11.2017].
- 2 Per a més detalls, es poden consultar les conclusions de la comissió d'estudi del Parlament sobre la millora de l'autogovern, Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya (BOPC), VI Legislatura, núm. 366, 5.12.2002. Així mateix, la generalització dels estudis sobre les balances fiscals va posar en relleu els perversos resultats dels successius sistemes de finançament de règim general de
- 3 El contingut d'aquest acord polític, de 21 de gener de 2006, tenia un contingut material limitat, la definició de Catalunya com a «nació» en el Preàmbul i l'art. 1 i el model de finançament (Títol V), però els seus efectes es van projectar sobre el conjunt del text aprovat al Congrés dels Diputats.
- 4 Per a un tractament més exhaustiu, *vid.* Ridao, Joan: «El derecho de Cataluña a decidir su futuro político colectivo. Las vías para su probable ejercicio», a Diversos Autores: *¿Existe el derecho a decidir?. Preguntas y respuestas sobre el proceso abierto en Cataluña*, Barcelona Tibidabo Ediciones, 2014, p. 23-70; Ridao, Joan: *El dret a decidir. La consulta sobre el futur polític de Catalunya*, Barcelona: Institut d'Estudis Autònoms-Generalitat de Catalunya, 2014; i Ridao, Joan: *El derecho a decidir. Una salida para Cataluña y España*, Barcelona: RBA editores, 2014.
- 5 Com a més significatives, cal recordar les resolucions 98/III (BOPC, III Legislatura, núm. 120, 18.12.1989) i 679/V (BOPC, V Legislatura, núm. 327, 13.10.1998). No va ser fins a la resolució 631/VIII (BOPC, VIII Legislatura, núm. 657, de 22.03.2010), en el context de les consultes populars d'àmbit local sobre la independència (2009-2010), quan el concepte «dret a decidir» fou utilitzat en conjunció amb el d'autoderminació en una decisió de la Cambra catalana.
- 6 Disponible a <http://scc.lexum.org/decisia-scc-csc/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do> [Consultat el 10.11.2017].
- 7 En un sentit semblant s'expressà la Comissió de Venècia, en el seu «Codi de bones pràctiques sobre referèndums» (2007), quan constata que el reduït nombre de constitucions estatals que contempnen explícitament el dret a la secessió no genera un precedent de dret internacional que impedeixi el seu exercici.
- 8 Informe disponible, com la resta dels elaborats per la CATN, a: http://presidencia.gencat.cat/ca/ambits_d_actuacio/consells-assessors/consell_assessor_per_a_la_transicio_nacional_catn/informes_publicats/ [Consultat el 10.11.2017].
- 9 La qual fou declarada inconstitucional i nul·la per l'STC 259/2015, per estimar que una Cambra parlamentària no es pot arrogar, ni que sigui a través d'una declaració política programàtica i sense conseqüències jurídiques, atribucions que formen part del nucli de la sobirania nacional proclamada per l'art. 1.2 CE.
- 10 BOE, núm. 256, 24 d'octubre de 2017, p. 102543-102570.
- 11 DSPC-P, XI Legislatura, núms. 80 i 81 de 6 i 7 de setembre de 2017. Disponibles, respectivament, a <https://www.parlament.cat/document/dspcp/233748.pdf> i <https://www.parlament.cat/document/dspcp/234200.pdf> [última consulta: 10.11.2017].
- 12 *Vid.* l'acord de la Comisión Delegada del Gobierno para Asuntos Económicos de 15 de septiembre de 2017, fet públic per l'ordre ministerial HFP/878/2017, de 15 de setembre (BOE núm. 224, de 16.09.2017).

JOAN RIDAO és autor de més d'un centenar de publicacions. Sobre la temàtica d'aquest article, en destaquen:

El derecho a decidir (RBA, 2014); *El dret a decidir* (IEA-2015), «De l'autonomisme al Dret a decidir: la metamorfosi del catalanisme», dins *Autonomia i benestar, Govern i polítiques públiques a Catalunya* (1980-2000), Joan Subirats-Ricard Gomà (coord.) (en premsa); «Le droit de décider de la sentence du 25 Mars 2014, la Cour constitutionnelle espagnole», *Revue belge de droit constitutionnelle*, 2015; «La oscilante doctrina del Tribunal Constitucional sobre la definición de las consultas populares por la vía de referéndum. Una revisión crítica a través de cuatro sentencias». *Estudios de Deusto*. (2015); «Perspectives and viability of a Declaration of independence within the frame of a liberal-democratic State like the spanish», *The Age of Human Rights Journal* (2015); «La poderosa y alargada sombra de la STC 103/2008 sobre la ley vasca de consulta en el ejercicio del «derecho a decidir» un nuevo marco político para Cataluña». *Revista Vasca de Administración Pública* (2014); «La jurificación del Derecho a decidir en España. La STC 42/2014 y el derecho a aspirar a un proceso de cambio político del orden constitucional», *Revista de Derecho Político-UNED* (2014); «La creació de nous Estats per secessió en el si de la Unió Europea. Una hipòtesi per a Catalunya», *Revista Jurídica de Catalunya* (2014); «La consulta y el "problema catalán". ¿De la conllevancia al Estado?». *El Cronista del Estado Social y Democrático de Derecho* (2014); «Sobre la declaració de sobirania i el Dret a decidir el futur estatut polític de Catalunya. Estat de la qüestió». *Revista de Catalunya* (2014).